015504/1920-1922
III
464

Sprawozdanie Administracyjne

Wydziału Powiatowego powiatu wąbrzeskiego

za czas

od przejęcia Pomorza przez władze polskie do dnia 31. XII. 1922 r.

Drukiem „Głosu Wąbrzeskiego" B. Szczuka Wąbrzeźno-Pom.

464.

Sprawozdanie Administracyjne

Wydziału Powiatowego powiatu wąbrzeskiego

za czas

od przejęcia Pomorza przez władze polskie do dnia 31. 12. 1922 r.

Drukiem „Głosu Wąbrzeskiego“, (B. Szczuka), Wąbrzeźno-Pom.

015504
BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA W TORUNIU

STATYSTYKA.

Powiat wąbrzeski o obszarze 70788 ha został dnia 17. stycznia 1920 r. o godz. 8-mej wieczorem przejęty przez władze polskie. Władze polskie reprezentował obecny pan Starosta Dr. Szczepański, który od lipca 1918 był Delegatem Rządu Polskiego przy ówczesnej landraturze.

Granice powiatu wąbrzeskiego pozostały niezmienione. Wedle pierwszego powszechnego spisu ludności dnia 30. 9. 1921 posiada powiat 47124 mieszkańców. Z tego jest mężczyzn 22334, kobiet 24790, narodowości polskiej, wszystkich razem 32047, narodowości niepolskiej 15077. Na gminy miejskie Wąbrzeźno (6928) Golub (2558) i Kowalewo (3222) przypada 12708 mieszkańców, na gminy wiejskie 27215, a na obszary dworskie 7201.

W stosunku do roku 1910 zmniejszyła się liczba ludności powiatu o 2384. Ludności polskiej w roku 1910 było 25238 — na 49508 ogólnej liczby mieszkańców w powiecie.

Zwierząt domowych dnia 30. 9. 1921 naliczono: koni 10251, bydła rogatego 25558, owiec 3236 i trzody chlewnej 21300. —

I. Starosta i Deputowani.

Na czele administracji powiatu stoi od dnia przejęcia Pomorza przez władze polskie p. Starosta Dr. Józef Szczepański. Dnia 30. 12. 1921 r. Sejmik Powiatowy wybrał na stanowisko deputowanych powiatowych p. Jerzego Ślaskiego, właściciela majętności w Orłowie i p. Franciszka Balcerskiego, kupca i sędziego pokoju w Wąbrzeźnie. Wybór ten został zatwierdzony przez p. Wojewodę Pomorskiego reskryptem z dnia 8. 4. 1922 r. I. dz. IV b. 1198/22.

II. Rada Powiatowa.

Niemiecki Sejmik i Wydział Pow. został rozwiązany rozporządzeniem Ministra b. dz. pr. z dnia 8. 1. 1920 r., w miejsce tychże zamianował pan Wojewoda Pomorski pismem z dnia 13. 3. 1920 r. sześć członków tymczasowej Rady Powiatowej składającej się z pp.

Ślaskiego w Orłowie
Balcerskiego w Wąbrzeźnie
Dr. Sanda " "
Molla w Kowalewie
Wrzesińskiego w Lipnicy
Budniewskiego w Wąbrzeźnie.

Pismem z dnia 15. 3. 1921 powołał p. Wojewoda Pomorski dalszych dwunastu członków tymczasowej Rady Powiatowej, w której skład weszli panowie:

Waligórski — Stary Zieleń
Heyne — Szychowo
Kosowski — Kowalewo
Kopliński — Golub
Patschke — Wąbrzeźno
Baranowski — Golub
Orgacki — Kowalewo
Makowski — Golub
Żmijewski — Wąbrzeźno
Kamper — Gajewo
Muchewicz — Piątkowo
Olszewski — Leśno.

III. Sejmik Powiatowy.

Na mocy rozporządzenia Ministerstwa b. dz. pr. z dnia 12. 8. 21 r. przeprowadzone zostały dnia 27. listopada 1921 r. wybory do Sejmiku Powiatowego. W skład nowego Sejmiku Powiatowego weszli następujący 31 posłowie:

1. Burmistrz Teodor Bobowski w Wąbrzeźnie
2. Franciszek Balcerski, kupiec „ „
3. Franciszek Piotrowski, rolnik „ „
4. Antoni Abramowicz, robotnik „ „
5. Teofil Balicki, mistrz stolarski „ „
6. Burmistrz Pretel w Golubiu (został aresztowany na początku roku 1922)
7. Daranowski w Golubiu
8. Tadeusz Przybyszewski, kupiec w Kowalewie
9. Józef Muchewicz, urzędnik kolejowy, w Kowalewie
10. Jerzy Slaski, właść. majętn., Orłowo
11. Jakób Dygasiewicz, rolnik, Król. Nowawieś.
12. Józef Chylarecki, właść. majętn., Makswałd
13. Stefan Buszczyński, właść. majętn., Mgowo
14. Ks. Bolt, poseł do Sejmu, a obecnie senator, Srebrniki
15. Stanisław Wollenberg, robotnik, w Orzechowie
16. Ludwik Wiśniewski, rolnik, w Mlewie
17. Leon Cyliński, rolnik, w Orzechowie
18. Józef Karczewski, dyrektor dóbr w Wielkiejłące
19. Czesław Łęgowski, „ „ Zieleniu
20. Konstantyn Kranz, „ „ Borównie
21. Piotr Racki, „ „ Pływaczewie
22. Franciszek Wrzesiński, właść. majęt., Lipnica
23. Ks. Fr. Spitza, proboszcz, w Łobdowie
24. Józef Balcerowicz, rolnik, w Lisewie
25. Władysław Prabucki, właść. majętn., Nowawieś
26. Juljan Zuckermann, właść. majętn., Piwnice
27. Jan Chojnacki, rolnik, Myśliwiec.
28. Franciszek Makowski, robotnik, Niedźwiedź
29. Bronisław Jaranowski, oberżysta, Osieczek
30. Jan Gerka, robotnik, Osieczek
31. Wawrzyniec Gerka, rolnik, Piwnice.

Pierwsze posiedzenie Sejmiku Powiatowego odbyło się pod przewodnictwem p. Starosty Dr. Szczepańskiego w obecności 29 członków dnia 30. 12 1921 r., na którem wybrano 6 członków Wydziału Powiatowego.

IV. Wydział Powiatowy.

Wydział Powiatowy składa się z panów:

Starosty Dr. Szczepańskiego jako przewodniczącego
Slaskiego z Orłowa
Wrzesińskiego z Lipnicy
Zuckermanna z Piwnic
Bobowskiego, burmistrza z Wąbrzeźna
Muchewicza z Piątkowa
Pretela, burmistrza z Golubia.

Ten ostatni został na zarządzenie władz sądowych aresztowany, wobec czego przestał być członkiem Wydziału Powiatowego. W myśl rozporządzenia Min. b. dzieln. prusk. z 12. 8. 1921 r. § 17 urzędują nowowybrany Sejmik i Wydział Powiatowy 4 lata. Stosownie do § 16 tego rozporządzenia skończyło się urzędowanie Tymczasowej Rady Powiatowej z dniem wyboru nowego Sejmiku i Wydziału Powiatowego, to jest dnia 27. 11. 1921 r.

Posiedzeń Rady Powiatowej wzgl. Wydziału Powiatowego odbyło się:
w roku 1920 = 6
w roku 1921 = 8
w roku 1922 = 5

Radzie Powiatowej wzgl. Wydziałowi Powiatowemu przedłożono do uchwały:
w roku 1920 = 366 spraw.
„ „ 1921 = 359 „
„ „ 1922 = 290 „

Liczba numerów dziennika w biurach Wydziału Powiatowego wynosiła:
w roku 1920 = 13 968 W. P. i 1431 U. (wypadkowe sprawy
„ „ 1921 = 11 999 W. P. i 1260 U. „ „
„ „ 1922 = 11 395 W. P. i 1333 U. „ „

V. Komisje Powiatowe.

Sejmik Powiatowy wybrał na swem zebraniu dnia 30. 12. 1921 r. wzgl. 17. 10. 1922 r. następujące komisje powiatowe:

1. Mężów zaufania, którzy wybierają ławników i przysięgłych do Wydziałów sądowych.
2. Komisję wymiarową podatku dochodowego.
3. Komisję oględzinową ścieków wodnych.
4. Komisję szacunkową podatku budynkowego.
5. Mieszkaniowy urząd rozjemczy.
6. Komisję Związku Elektryfikacyjnego.
7. Komisję dla oszacowania padliny.
8. Komisję rewizyjną dla badania ksiąg Pow. Kasy Komunalnej i Oszczędności.
9. Kuratorjum Banku Powiatowego.
10. Kuratorjum Powiatowej Kasy Oszczędności.
11. Komisję dla przyjęcia statutu dla Powiatowej Kasy Oszczędności.
12. Deputowani powiatowi.
13. Komisję dla badania statutu Banku Powiatowego.
14. Członków dyrekcyjnej Rady Kolejowej.
15. Członków Powiatowej Komisji Ziemskiej.
16. Członków Rady Szkolnej Powiatowej.
17. Członków Komisji Zapomogowej.

VI. Urzędnicy Wydziału Powiatowego.

A. Biuro Wydziału Powiatowego.

1. Naczelny sekretarz Leon Schwarz
2. sekretarz Józef Kurzyński
3. pom. asystent Wojciech Zydorczak
4. „ „ Kazimierz Pokorowski
5. „ „ Jan Kamiński
6. „ Stefan Karolak

15 sił pomocniczych i jeden goniec.

B. Urzędnicy Powiatowej Kasy Komunalnej i Powiatowej Kasy Oszczędności

1. Dyrektor Antoni Nałęcz
2. kasjer Antoni Kurzyński
3. kontroler Jan Bieliński
4. uczeń Włosowski siły pom
Szczygielska i Szymańska.

Rozkład pracy.

Nr. bież.	Nazwisko	Opracowują.
1.	Schwarz, naczelny sekretarz	Podatek powiatowo-komunalny. „ od przyrostu wartości majątku. „ od nabycia nieruchomości. „ od psów. „ obrotowy. Referat rolny. „ Pow. Rady Opieki Społecznej. Sprawy dróg i szos. „ reemigrantów z Niemiec. „ pożyczek państwowych. „ daniny państwowej. „ dot. bezrobocia. Przewodniczący Komisji Rozjemczej w Rolnictwie. Powiatowa Komisja Przewłaszczeń.
2.	Kurzyński, sekretarz	Ogólne sprawy powiatowe. Administracja sołectw i obszarów dworskich. „ wójtostw. Lustracja wójtostw i sołectw. Polowanie gminne. Położne obwodowe. Postępowanie administracyjno — sporne. Administracja Przytułku Starców. „ I i III Domu Powiatowego. „ nieruchumości pow. położonej w Golubiu (dom wydzierżawiony Policji Państwowej). Sprawy dotyczące posiedzeń Wydziału i Sejmiku Powiat. Prowadzenie protokołu na sesjach Sejmiku Powiatowego Sprawy koncesji przemysłowych. i Wydziału Powiatowego. „ „ na wyszynk napoji alkoholowych. „ personalne wszystkich funkcjonarjuszy i urzędników Wydziału Powiatowego. „ pow. kolejki elektrycznej i kolejki Chełmża—Mełno. „ radców sierot. Miesięczne rewizje Kasy Komunalnej i Oszczędności. Administracja i lustracja Urzędów Stanu Cywilnego. „ Urzędów Rozjemczych. Licencjonowanie stadników i hodowla bydła. Redakcja Orędownika Urzędowego.
3.	Kamiński, pom. asystent	Sekcja ubezpieczeń. od wypadków w rolnictwie. Sprawy szczepienia przeciwospowego. Zasiłki wojenne. Skorowidz do Orędownika Urzędowego. Sprawy rent wdowich i sierocych. Sprawy inwalidów. Porządkowanie bibljoteki Wydziału Powiatowego.

VII. Sprawozdanie Powiatowej Kasy Komunalnej
na rok 1919/20, 1920/21 i 1921 r. (od 1. 4. do 31. 12. 1921 r.)

Rok 1919/20.

L. b.	Dział	Dochód		Rozchód		Nadwyżka		Niedobór		Reszty w dochodzie		Reszty w rozchodzie	
		mk.	f.	mk.	f.	mk.	f.	mk.	f.	mk.	f.	mk.	f.
1.	Administracja kapitałów	48 539	19	48 524	15	15	—	—	—	—	—	—	—
2.	Ogólna powiatowa administracja komunalna	75 767	64	138 982	47	—	—	63 214	83	2 296	69	5 014	31
3.	Administracja szos powiatowych	50 568	29	194 282	65	—	—	143 714	36	—	—	3 354	68
4.	Koszta dróg gmin wiejskich i dominialnych	38 032	92	1 800	—	36 232	92	—	—	—	—	—	—
5.	Administracja długów powiatow.	—	—	69 448	40	—	—	69 448	40	—	—	27 093	75
6.	Powiatowa kolejka elektryczna	407	50	1 941	81	—	—	1 534	31	—	—	—	—
7.	Powiatowy dom chorych Joanitów i Przytułek Starców	12 077	—	31 117	74	—	—	19 040	74	—	—	—	—
8.	Administracja gmachów powiat.	4 931	53	52 934	94	—	—	48 003	41	75	—	—	—
9.	Osady robotnicze	4 520	—	4 500	—	20	—	—	—	—	—	—	—
10.	Podatki	432 508	71	152 075	55	280 433	16	—	—	74 907	73	—	—
	Suma	667 352	78	695 607	75	316 701	06	344 956	05	77 279	42	35 462	74
	Rozchód	695 607	75			344 956	08						
	Niedobór	28 254	97			28 254	97						

Rok 1920/21.

L. b.	Dział	Dochód mk.	f.	Rozchód mk.	f.	Nadwyżka mk.	f.	Niedobór mk.	f.	Reszty w dochodzie mk.	f.	Reszty w rozchodzie mk.	f.
1.	Administracja kapitałów	67 193	48	67 250	58	—	—	57	10	—	—	—	—
2.	Ogólna powiatowa administracja komunalna	161 340	55	820 709	51	—	—	659 368	96	905	34	—	—
3.	Administracja szos powiatowych	100 990	20	1247 171	34	—	—	1146 181	14	—	—	14	—
4.	Koszta dróg gmin wiejskich i dominialnych	7 693	50	1 160	—	6 533	50	—	—	—	—	—	—
5.	Administracja długów powiatow.	8 250	—	9 453	07	—	—	1 203	07	—	—	101 811	—
6.	Powiatowa kolejka elektryczna	417	59	621	50	—	—	204	—	—	—	1 370	25
7.	Powiatowy dom chorych Joanitów i Przytułek Starców	18 468	60	263 314	77	—	—	244 846	17	1 410	—	—	—
8.	Administracja gmachów powiat.	3 496	—	335 229	99	—	—	331 733	99	—	—	—	—
9.	Osady robotnicze	4 520	03	—	—	4 520	03	—	—	—	—	4 500	—
10.	Podatki	928 920	59	—	—	928 920	59	—	—	85 189	51	—	—
	Razem	1301290	45	2744910	76	939 974	12	2383594	43	87 504	85	107 695	25
	Rozchód	2744910	76	Niedobór		2383594	43						
	Pozostaje niedobór	1443620	31			1443620	31						

Rok 1921.

(od 1. kwietnia 1921 r. do 31. 12. 1921 r.)

L. b.	Dział	Dochód mk.	f.	Rozchód mk.	f.	Nadwyżka mk.	f.	Niedobór mk.	f.	Reszty w dochodzie mk.	f.	Reszty w rozchodzie mk.	f.
1.	Administracja kapitałów	67 303	82	67 324	07	—	—	20	25	—	—	—	—
2.	Ogólna powiatowa administracja komunalna	1445329	97	5128522	93	—	—	3683 192	96	—	—	—	—
3.	Administracja szos powiatowych	2280624	55	17 612 369	30	—	—	—	75	—	—	—	—
4.	Koszta dróg gmin wiejskich i dominialnych	387 051	—	434 027	—	—	—	46 976	—	—	—	—	—
5.	Administracja długów powiatowy	—	—	199 128	07	—	—	199 128	07	—	—	—	—
6.	Powiatowa kolejka elektryczna	836	—	5 542	—	—	—	4 705	—	—	—	—	—
7.	Powiatowy dom chorych Joanitów i Przytułek Starców	31 115	40	717 041	65	—	—	685 926	25	—	—	—	—
8.	Administracja gmachów powiat.	7 028	—	1238635	94	—	—	—	94	—	—	—	—
9.	Osady robotnicze	4 793	21	9 084	03	—	—	4 290	82	—	—	—	—
10.	Podatki	50 994 405	81	3037646	—	47 956 759	81	—	—	308 222	42	—	—
	Razem	55 218 488	76	28 449 320	99	47 956 759	81	21 187 592	04	308 222	42	—	—
	Rozchód	28 449 320	99	niedobór		21 187 592	04			—	—	—	—
	Nadwyżka wynosi	26 769 167	77			26 769 167	77						

VIII. Sprawozdanie oddziału wypadkowego z działalności Sekcji Zakładu Ubezpieczeń od wypadków w Rolnictwie.

Zgłoszono w roku 1920 = 31 nieszczęśliwych wypadków
„ „ „ 1921 = 19 „ „
„ „ „ 1922 — 26 „ „

Liczba, wypadków zmiejszyła się w ostatnich dwóch latach co szczególnie pod kreślić wypada. Odnośnie do przepisów Ordynacji Ubezpieczeniowej powzięto w latach 1920, 1921 i 1922 następujące uchwały: Ustalono rentę dla okaleczałych po raz pierwszy to znaczy renty uzasadnione po 13-tym tygodniu po wypadku:

na rok 1920 = 30
„ „ 1921 = 12
„ „ 1922 = 4

zniżono lub wstrzymano renty:

na rok 1920 — 45
„ „ 1921 — 81
„ „ 1922 — 27

Renty ustalono na stałe

na rok 1920 — 10
„ „ 1921 — 17
„ „ 1922 — 12

Renty dla pozostałych ustalono w 3 latach — 9
przeprowadzono leczenia — 1

Składek dla Zakładu Ubezpieczeń od Wypadków w Rolnictwe ściągnięto za rok 1919 i 1920 wstecz — 51 018 46 — 254 893 68 mk. — 305 912,34 mk.

Wydatków za orzeczenia lekarskie druki etc. zanotowano
na rok 1919 w wysokości 4 226,75 mk.
„ „ 1920 „ „ 8 004,07 „

Składki na rok 1921 wynoszą 20 krotny podatek gruntowy w ogólnej sumie 1 369 306,30
Wydatków zanotowano na ten sam rok 122 544,19.

IX. Sprawozdanie Powiatowego Urzędu Budowlanego.

A. Utrzymanie dróg.

W powiecie wąbrzeskim wynosi ogólna liczba dróg 242 280 klm. Z tej liczby przypada na drogi powiatowe 168 296 klm., na drogi państwowo ważne 60 731 klm., na drogi gminne 13 253 klm. W dniu przejęcia stan ich był bardzo zaniedbany, ponieważ podczas wojny nie starano się o utrzymanie normalnego ich stanu. Dotychczas naprawiono jedną trzecią cześć starych dróg w ten sposob, że usypano 27 800 klm. nowej powłoki i wysypano żwirem 88 600 klm. dróg.

B Drogi gminne.

Wskutek działań wojennych wyżej wymienione drogi zaniedbano i naprawa ich wymaga wielkich kosztów, dlatego pewna zapomoga rządowa w tym kierunku byłaby pożądana.

C. Zarząd dróg powiatowych.

1) Inżynier powiatowy Makowski
2) drogomistrz Mikołajczak
3) „ Melerowski
4) „ Tadajewski
5) „ Łobodziński
6) „ Topolewski.

Ogólna liczba drożników wynosi 52.

D. Szkółki.

W powiecie istnieją 2 szkółki drzew alejowych.

E. Dochody.

Dotychczasowe dochody z szos od czasu przejęcia Pomorza wynoszą 5 357 213,50 mk. Dochód ten składa się w głównej mierze z czynszu dzierżawnego z drzew owocowych przy szosach.

X. Meljoracja.

Dla podniesienia rolnictwa w powiecie naszym założono liczne spółki wodne subwencjonowane po części przez rząd po części przez władze komunalne. W powiecie wąbrzeskim znajdują się następujące spółki meljoracyjne.

1. Spółka dla utrzymania kanału „Błoto" założona statutem z dnia 2. 8. 1855 r. obejmująca obszar 430 ha.
2. Spółka dla utrzymania kanału „Wieczno" założona statutem z dnia 12. 3. 1860 r. obejmująca obszar 400 ha.
3. Spółka meljoracyjna Książki założona statutem z dnia 2. 7. 1883 r. obejmująca obszar 573 ha.
4. Spółka meljoracyjna kanału „Zgniłka" założona statutem z dnia 1. 7. 1889 r. obejmująca obszar 1317 ha.
5. Spółka kanału „Sitno" założona statutem z dnia 3. 1. 1898 obejmująca obszar 603 ha.
6. Spółka dla regulacji „Strugi Brudzawskiej" założona statutem z dnia 6. 11. 1899 r. Władzą nadzorczą wspomianej spółki jest Starosta powiatu brodnickiego, ponieważ obszar tejże należy do powiatów wąbrzeskiego i brodnickiego.
7. Spółka drenarska „Jarantowice" założona statutem z dnia 23. 9. 1901 obejmująca obszar 780 ha.
8. Spółka drenarska „Stary Zieleń" założona statutem z dnia 11. 10. 1904 obejmująca obszar 987 ha.
9. Spółka drenarska „Orzechówko" obejmująca obszar 618 ha. założona statutem z dnia 5. 7. 1907 r. Prace drenarskie zostały ukończone przed założeniem spółki przez pruską komisję kolonizacyjną.
10. Spółka meljoracyjna „Ryńsk" obezajmująca obszar 58 ha założona statutem z dnia 2. 12. 1907 r.
11. Spółka meljoracyja „Małe-Radowiska" założona statutem z dnia 27. 9. 1908 obejmująca obszar 51 ha.
12. Spółka meljoracyjna „Elzanowo" założona statutem z dnia 22. 10. 1908 r. obejmująca obszar 1119 ha.
13. Spółka dla regulacji „Lohrbache" założona statutem z dnia 6. 2. 1911 r. obejmująca obszar 60 ha.
14. Spółka meljoracyjna „Piwnice" założona statutem z dnia 3. 8. 1911 r. obejmująca obszar 18 ha.
15. Spółka drenarska „Karczewo-Józefat" założona statutem z dnia 9. 4. 1912 r. obejmująca obszar 581 ha.
16. Spółka drenarska „Lipienica" założona statutem z dnia 21. 5. 1912 r. obejmująca obszaru 276 ha.
17. Spółka meljoracyjna Książki — „Małe Brudzawki" założona statutem z dnia 15. 9. 1912 obejmująca obszar 33 ha.
18. Spółka meljoracyjna „Piwnice-Osieczek" założona statutem z dnia 18. 1. 1913 obejmująca obszaru 25 ha.
19. Spółka meljoracyjna „Szczerosługi" założona statutem z dnia 19. 1. 1913 r. obejmująca obszar 33 ha.
20. Spółka drenarska „Ostrowite" założona statutem z dnia 7. 4. 1914 r. obejmująca obszar 140 ha.

21. Spółka drenarska „Kiełpiny“ założona statutem z dnia 29. X. 1914 r. obejmująca obszar 254 ha.
22. Spółka wodna „Skępsk-Ostrowite“ założona statutem z dnia 9. IX. 1916 r. obejmująca obszar 43 ha.
23. Spółka meljoracyjna „Kowalewo“ założona statutem z dnia 15. V. 1920 r. obejmująca obszar 108 ha.
24. Spółka dla regulacji „Strugi-Rychnowskiej“ założona statutem z dnia 17. VIII. 1922 r. obejmująca obszar 894 ha.
25. Spółka drenarska „Sierakowo“ założona statutem z dnia 18. IV. 1922 r. obejmująca obszar 1050 ha. Rowy odpływowe zostały obecnie uporządkowane, prace drenarskie zostaną później ukończone.
26. Spółka dla regulacji „Strugi Wąbrzeskiej“ założona statutem z dnia 17. VIII. 1922 r. obejmuje obszar 347 ha. Obecnie pracuje się przy wybudowaniu „Strugi Wąbrzeskiej“.
27. Spółka dla regulacji „Strugi Toruńskiej“ powyżej jeziora mlewskiego założona statutem z dnia 30. IX. 1922 r. obejmuje obszar 737 ha. Prace przy Strudze Toruńskiej rozpoczną się na wiosnę 1923 r. Spółki, których odpływowe urządzenia drenarskie już przed założeniem ich przez pruską komisję kolonizacyjną w Poznaniu wykonane zostały są następujące:
28. Spółka drenarska Lipnica kol. zajmuje obszar 46 ha. Prace wykonano w powyższej Spółce w roku 1905 r.
29. Spółka drenarska Łopatki i Łopatki Polskie obejmuje obszar 903 ha. Prace wykonano w roku 1901|02 i częściowo w roku 1882.

Obszar wymienionych powyżej Spółek meljoracyjnych obejmuje 12 844 ha, czyli 50 000 morgów to jest ⅕ ogólnego obszaru powiatu.

XI. Opieka nad bezrobotnymi.

W powiecie wąbrzeskim panowało już przed przejęciem Pomorza bezrobocie. Wówczas opiekować się musieli bezrobotnymi burmistrzowie i sołtysi poszczególnych miast wzgl. gmin. Największe bezrobocie panowało w miastach, a szczególniej w Wąbrzeźnie.

Po przejęciu Pomorza okazało się, że mianowani kom. burmistrzowie niedorośli zadaniom opieki nad bezrobotnymi. Ze względu na bezpieczeństwo publiczne oraz ze względu na nędzę panującą u licznej rzeszy robotników z powodu bezrobocia przejął Wydz. Pow. opiekę nad nimi aż do zaprowadzenia normalniejszych stosunków w administracji komun miejskich. Z powodu tego zatrudniał powiat wąbrzeski w roku 1920 przy pracach „Spółki meljoracyjnej Kowalewo“ przeciętnie 70 ludzi, a przy pracach ziemnych na drodze z Wąbrzeźna do Młynika przeciętnie 50 ludzi dziennie.

Oprócz tych robót wykonywał powiat remont dróg brukowych, szos, remont mostów etc. i zatrudniał przy tych pracach oprócz swoich stałych robotników przeciętnie 50 ludzi dziennie.

W roku 1921 wzrosła liczba bezrobotnych znacznie wskutek przybywania do domu zdemobilizowanych żołnierzy. Przy wszystkich wyżej wymienionych pracach, które w dalszym ciągu wykonywano także w roku 1921, powiększono liczbę zatrudnionych ludzi, a oprócz tego otworzono nowe prace „Spółki meljoracyjnej Sierakowo“, przy których zatrudniano przeciętnie 90 ludzi dziennie.

Na końcu roku 1921 wzrosła liczba bezrobotnych do liczby niebywałej. W samym Wąbrzeźnie zarejestrowano jako bezrobotnych 400 ludzi. Pomimo tak zastraszającej liczby nie czynił Magistrat wąbrzeski nic, aby złagodzić skutki bezrobocia. Na koniec roku 1921 stała się w mieście Wąbrzeźnie sprawa bezrobocia tem drażliwszą, że ukończono wyżej wzmiankowane prace meljoracyjne. Była coprawda w projekcie regulacja Strugi Wąbrzeskiej. Projekt ten nie był jeszcze wówczas dostatecznie przygotowany, pomiędzy innymi nie zdołano założyć spółki na czas. Z konieczności przystąpić musiał powiat pomimo to do wykonania tej pracy na swój koszt nie mając innej możliwości uprzystępnienia zarobku tak wielkiej liczbie bezrobotnych. Wydział Powiatowy zażądał natomiast od Magistratu wąbrzeskiego, ażeby tenże prowadził dokładną ewidencję robotników zatrudnionych przy Strudze Wąbrzeskiej celem uniemożliwienia dopływu robotnika z innych powiatów.

Magistrat przyrzekł prowadzenie żądanej ewidencji, nie wykonał jej jednak, tak że udało się znacznej liczbie bezrobotnych z innych powiatów, szczególnie z miasta Grudziądza często pod przybranemi nazwiskami, wcisnąć się w tłum zatrudnionych przy Strudze Wąbrzeskiej bezrobotnych z m. Wąbrzeźna. Co się tyczy Magistratów w Golubiu i Kowalewie to i tam nieopiekowano się bezrobotnymi należycie, ale okazywano przynajmniej jak najlepszą wolę i zabiegano o zatrudnienie bezrobotnych. Przyjmując na pewien czas ciężar opieki nad bezrobotnymi na siebie ograniczyć się nie mogla czynność Wydz. Pow. li tylko do uprzystępnienia pracy bezrobotnym, lecz połączone były z tem nieustające pertraktacje z pojedyńczymi bezrobotnymi domagającymi się natarczywie przyjęcia do prac doraźnych i nużące codzienne po kilka godzin trwające konferencje z delegatami bezrobotnych poparte zbyt często przez zebrane tłumy bezrobotnych przed gmachami powiatowemi. Dziś już zatarły się w pamięcie udręki fizyczne i moralne, które przechodzić musiał w owym czasie starosta i referent tegoż działu nietylko z powodu nadmiernie siły wyczerpujących konferencji i zabiegów o umożliwienie pracy, lecz także z powodu kłopotów o środki pieniężne na olbrzymie wypłaty tygodniowe.

Powiat wydał na zatrudnienie bezrobotnych

w roku 1920	2 434 726,95	mk.
„ „ 1921	34 309 092,57	„
„ „ 1922	27 959 050,62	„

Zważywszy na tak ogromne wydatki i zważywszy na to, że zwłaszcza komuny miejskie miały dosyć długo czasu zaprowadzenia sprawnej administracji, wreszcie zważywszy na to, że powiat z powodu wciąż wzrastającej liczby bezrobotnych nie był dłużej w stanie utrzymywać w dalszym ciągu wszczętej nad bezrobotnymi opieki, zwrócił się Wydział Powiatowy do Głównego Inspektoratu Pracy w Toruniu o zaaprobowanie zdania starosty, że ustawa z dnia 16. 4. 1919 r. (R. G. Bl. str. 416) obowiązuje jeszcze u nas i że na mocy tej ustawy cała opieka nad bezrobotnymi przejść winna na poszczególne komuny powiatu. Główny Inspektor Pracy aprobował zdanie Wydziału Powiatowego. Magistraty miast Golubia i Kowalewa przejęły bezwłocznie po tej decyzji obowiązek opiekowania się bezrobotnymi. Magistrat wąbrzeski natomiast dopiero po dosyć długiej i uciążliwej walce.

Z góry przyszedł jednak Wydział Powiatowy do przekonania, że gminy miejskie nie sprostają własnymi środkami swemu zadaniu. Dlatego uchwalił Wydział Powiatowy na posiedzeniu dnia 23. 12. 1921 r. jako bezpowrotne zapomogi:

dla miasta Wąbrzeźna	20 000 000	mk.
„ „ Kowalewa	6 000 000	„
„ „ Golubia	4 000 000	„

a na posiedzeniu dnia 14. 11. 1922 r. dalsze bezzwrotne zapomogi:

dla miasta Wąbrzeźna	25 000 000	mk.
„ „ Golubia	4 000 000	„
„ „ względnie	15 000 000	„

pożyczki celem umożliwienia rozpoczęcia pracy pobudowania elektrowni w Golubiu nad Drwęcą.

Co do gmin wiejskich w powiecie, to kilka takich gmin ma znaczną liczbę bezrobotnych. Do roku 1921 włącznie jawiły się w porze zimowej nieomal codzień delegacje z gmin wiejskich, domagające się natarczywie pracy. Po długich i uciążliwych pertraktacjach z gminami zostały wnioski tych delegacji załatwione w drodze polubowej. W obecnej zimie stawiła się dotychczas tylko delegacja bezrobotnych z gminy W. Pułkowo, którą to sprawę załatwiono ze współdziałaniem Wydziału Powiatowego ku zadowoleniu obojga stron.

XII. Adminstracja wójtostw.

Nr. bież.	Nazwa wójtostwa	Należące do obwodu miejscowości	Licz. dusz	Wójt	Zastępca
1.	**Niedźwiedź**	Niedźwiedź gmina Wałycz majętność Czystochleb gmina	369 392 260	Kwiatkowski Henryk Wąbrzeźno ul. Wolności 48 a	
2.	**Łopatki**	Zaskocz obszar dworski Myśliwiec gmina Frydrychowo gmina Łopatki gmina	379 751 326 557	Kamiński Wąbrzeźno ul. Kolejowa	Chrzanowski Sitno
3.	**Król. Nowawieś**	Król. Nowawieś gmina Pieńki gmina Mgowo obszar dworski Szczerosługi gmina Gziki majętność	688 71 472 55 94	Buszczyński Stefan Mgowo	Kossobudzki Orłowski Mgowo
4.	**Stanisławki**	Stanisławki gmina Wronie majętność Łabędź gmina Trzcianek majętność Michałki gmina Cymbark gmina Uciąż gmina	232 183 254 137 120 98 254	Bobowski Teodor burmistrz Wąbrzeźno	Białecki Filip Wąbrzeźno
5.	**Przydwórz**	Przydwórz majętność Czaple gmina Bartoszewice majętność Trzciano gmina Sosnówka majętność	225 369 166 176 84	Ślaski Jerzy Orłowo	Nawacki Orłowo
6.	**Płużnica**	Płużnica gmina Ostrowo gmina Orłowo majętność	475 396 204	Ślaski Jerzy Orłowo.	Nawacki Orłowo
7.	**Dębowałąka**	Dębowałąka	940	Zuckermann Juljan Piwnice	Spitza Józef Łobdowo
8.	**Piwnice**	Piwnice gmina Osieczek gmina Jaworze gmina	943 658 577	Zuckermann Juljan Piwnice	
9.	**Książki**	Książki gmina Książki obszar dworski Brudzawki gmina Łopatki Niemieckie gmina	1516 179 336 175	Kamiński Wąbrzeźno ulica Kolejowa	Chojnacki Myśliwiec
10.	**Lipnica Kolonja**	Lipnica Kolonja gmina Kurkocin gmina Lipnica gmina M. Pułkowo gmina W. Pułkowo gmina Przeszkoda majętność Łobdowo gmina	176 399 241 358 505 58 718	Jaranowski Juljan Łobdowo	Spitza Józef Łobdowo

Nr. bież.	Nazwa wójtostwa	Należące do obwodu miejscowości	Licz. dusz	Wójt	Zastępca
11.	**Podzamek Golubski**	Podzamek Golubski Sokoligóra gmina Bożepole gmina Galczewo gmina Galczewko obszar dworski Lisewo gmina Lisewo majętność Nowawieś majętność Zawada majętność Nowymłyn majętność Owieczkowo majętność	514 254 82 112 199 160 245 158 70 22 62	Krużycki Owieczkowo	Płocieniak Lisewo
12.	**Frydrychowo poczta Kowalewo**	Frydrychowo majętność Pluskowęsy majętność Kiełpiny gmina Piątkowo majętność	102 238 240 472	Ruszkowski Pluskowęsy	Pankowski Frydry- chowo
13.	**Ostrowite**	Gajewo obszar dworski Krążno gmina Skępsk gmina Chełmioniec gmina Ostrowite gmina	145 73 458 230 955	Küchler burmistrz Kowalewo	Zaremski sekr.miejski Kowalewo
14.	**Nadleśnictwo Konstancjewo**	Nadleśnict. Konstancjewo Kujawa gmina Hamer majętność Józefat " Mokrylas gmina Kołat obszar dworski	138 57 52 53 152 32	Józef Spitza Łobdowo	
15.	**Wielkie Radowiska**	Wielkie Radowiska gmina Małe Radowiska majętn. Za-Radowiska gmina Małe Radowiska gmina	817 290 106 331	Dembski Wielkie Rado- wiska	Ign. Kołpacki Wielkie Radowiska
16.	**Stary Zieleń**	Stary Zieleń majętność Pływaczewo gmina Zieleń gmina Za-Zieleń gmina	148 601 377 76	Waligórski Stary Zieleń	Jan Bogalecki Zieleń
17.	**Nielub**	Nielub majętność Makswałd	366	Chylarecki Makswałd	Kasyna nauczyciel Ludowice
18.	**Szychowo**	Szychowo majętność Sierakowo gmina Srebrniki gmina Bielsk gmina Bielskie Budy gmina Gapa majętność	96 566 350 472 63 51	Küchler burmistrz Kowalewo	Maternicki Srebrniki
19.	**Rychnowo**	Rychnowo gmina Wielk. Rychnowo gmina Nowydwór gmina Mlewiec majętność Mlewo gmina Nowy Mlewiec gmina Łądy gmina	393 646 150 177 830 52 107	Teodor Maternicki Srebrniki	Teofil Jankowski Srebrniki

Nr. bież.	Nazwa wójtostwa	Należące do obwodu miejscowości	Licz. dusz	Wójt	Zastępca
20.	**Pruskołąka**	Pruskołąka majętność Szewa majętność Wielkołąka majętność Borówno gmina Elzanowo majętność	240 108 502 165 187	Alfons Górski Szewa	Roman Kentzer Pruskołąka
21.	**Chełmonie**	Chełmonie gmina Leśno obszar dworski Elgiszewo gmina Lipienica gmina	324 126 532 241	Józef Beyger Elgiszewo	Grzywacz Elgiszewo
22.	**Jarantowice**	Jarantowice gmina Buk majętność Buczek gmina Sicienek gmina Sitno majętność	898 14 33 173 168	Bobowski burmistrz Wąbrzeźno	Filip Białecki Wąbrzeźno
23.	**Ryńsk**	Ryńsk gmina Orzechówko gmina Ludowice gmina Węgorzyn gmina Orzechowo gmina	597 455 461 207 627	Cyliński Orzechowo	Kasyna nauczyciel Ludowice

XIII. Administracja Urzędów Stanu Cywilnego.

Niżej podane osoby sprawują Urząd Stanu Cywilnego wzgl. zastępcy:

Nr. bież.	Urząd Stanu Cywilnego	Sąd Powiatowy	Urzędnik Stanu Cywilnego	Zastępca
1.	Chełmonie	Toruń	Józef Beyger Elgiszewo	Fr. Beyger Elgiszewo
2.	Dębowałąka	Wąbrzeźno	Bronisław Makowski Dębowałąka	Jan Kühnast Osieczek
3.	Frydrychowo	Golub	Marjan Ruszkowski Pluskowęsy	Klemens Miecznikowski Pluskowęsy
4.	Golub	Golub	Nowakowski burmistrz Golub	
5.	Książki	Wąbrzeźno	Alojzy Reimann Zaskocz	Roman Bortowski Książki
6.	Król. Nowawieś	Wąbrzeźno	Jan Neumann Król. Nowawieś	Jan Grzeszewski Król. Nowawieś
7.	Kowalewo	Toruń	Kazimierz Küchler Kowalewo	
8.	Lipnica	Golub	Klemens Kantak Lipnica	Leonard Piotrowski Lipnica

Nr. bież.	Urząd Stanu Cywilnego	Sąd Powiatowy	Urzędnik Stanu Cywilnego	Zastępca
9.	Łopatki	Wąbrzeźno	Alojzy Reimann Zaskocz	Franciszek Ostrowski Myśliwiec
10.	Myśliwiec	Wąbrzeźno	Antoni Ostrowski Myśliwiec	Franciszek Ostrowski Myśliwiec
11.	Niedźwiedź	Golub	Kazimierz Noryśkiewicz Wałycz	Piotr Kubicki Wałycz
12.	Nadleśnictwo Konstancjewo	Golub	Ostaszewski Józefat	Władysław Włodarczyk Kujawa
13.	Nielub	Wąbrzeźno	Józef Chylarecki Makswałd	
14.	Ostrowite	Golub	Augustyn Stenzel Skępsk	Felicjan Pniewski Skępsk
15.	Przydwórz	Wąbrzeźno	Feliks Grzella Płużnica	Jan Suwiński Płużnica
16.	Płużnica	Wąbrzeźno	Feliks Grzella Płużnica	Jan Suwiński Płużnica
17.	Piwnice	Wąbrzeźno	Bronisław Jaranowski Osieczek	Jan Kühnast Osieczek
18.	Pruskołąka	Toruń	Antoni Szymański Pruskołąka	Roman Kentzer Pruskołąka
19.	Podz. Golubski	Wąbrzeźno	Józef Balcerowicz Lisewo	August Żabiński Lisewo
20.	Stanisławki	Wąbrzeźno	A. Kuźmiński Wronie	Maksymiljan Murawski Stanisławki
21.	Stary Zieleń	Toruń	Winc. Ambroszkiewicz Zieleń	Jan Bogalecki Zieleń
22.	Ryńsk	Toruń	Bazyli Kasyna Ludowice	Franciszek Majewski Ryńsk
23.	Radowiska	Golub	Teofil Sikorski Małe Radowiska	Tomasz Aniszewski Małe Radowiska
24.	Rychnowo	Toruń	Franciszek Wilszewski Srebrniki	Jan Zatorski Srebrniki
25.	Wąbrzeźno	Wąbrzeźno	Teodor Bobowski Wąbrzeźno	Filip Białecki Wąbrzeźno.

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA W TORUNIU

XIV. Sądy Rozjemcze.

Licz. bież.	Obwód rozjemczy wraz z przynależnemi miejscowościami	Imię i nazwisko sędzi rozjemczych i ich miejsce zamieszkania a) rozjemcy b) zastępcy
1.	**Niedźwiedź** Niedźwiedź Cymbark Wronie Frydrychowo Łabędź Trzcianek Myśliwiec Michałki Prusy Rozgard Szczerosługi Sicienek Sitno Stanisławki Wałycz	a) Grzeszewski Niedźwiedź b) Noryśkiewicz Wałycz
2.	**Chełmonie** Chełmonie Nadleśnictwo Leśno Kempa Strębaczno Łęga Topielec Tobółka Elgiszewo Lipienica Bielsk Gapa	a) Grzywacz Chełmonie b) Żurawski Elgiszewo
3.	**Dębowałąka** Dębowałąka	a) Robert Rozwadowski Piwnice b) Jaranowski Władysł. Osieczek
4.	**Frydrychowo** Frydrychowo Pluskowęsy Oteroda Za-Pluskowęsy Kiełpiny Piątkowo Dylewo Pod Pluskowęsy	a) Kasyna, nauczyciel, w Ludowicach
5.	**Ostrowite** Ostrowite Krążno Skępsk Słuchaj Franksztyn Kałdunek Chełmoniec Gajewo Napole Pieńki	a) Władysław Kentzer Napole b) Piotr Maciejewski Ostrowite

Sądy Rozjemcze.

Licz. bież.	Obwód rozjemczy wraz z przynależnemi miejscowościami	Imię i nazwisko sędzi rozjemczych i ich miejsce zamieszkania a) rozjemcy b) zastępcy
6.	**Golub wieś** Golub Sokoligóra Bożepole Galczewo Galczewko Lisewo maj. Lisewo gmina Lisewo Młyn Zawada Nowawieś Nowymłyn Owieczkowo	a) Bryx Zawada b) Płocieniak Roman Lisewo
7.	**Konstancjewo** Konstancjewo Baraniec Tokary Mokrylas Kujawa Hamer Józefat Sortyka Kołat	a) Stefan Gumiński Sortyka b) Ostoja Ostaszewski Józefat
8.	**Książki** Książki gmina Książki maj. Brudzawki	a) Stanisław Preuss Książki b) Roman Bortowski Książki
9.	**Pr. Łąka** Pr. Łąka Szewy Wielkołąka Borówno Elzanowo Bielskie Budy	a) Krantz Borówno b) Roman Kentzer Borówno
10.	**Lipnica** Lipnica Kurkocin Lipnica Kol. Małe Pułkowo Wielkie Pułkowo Przeszkoda Łobdowo	a) Nowoczyn nauczyciel Łobdowo b) Jan Bryks Lipnica Kolonja
11.	**Łopatki** Łopatki Niem. Łopatki Pol. Jarantowice Buk Buczek Zaskocz	a) Reimann Jarantowice b) Chojnacki Jan Myśliwiec

Sądy Rozjemcze.

Licz. bież.	Obwód rozjemczy wraz z przynależnemi miejscowościami	Imię i nazwisko sędzi rozjemczych i ich miejsce zamieszkania a) rozjemcy b) zastępcy
12.	**Król. Nowawieś** Król. Nowawieś Trzciano Czaple Pieńki Uciąż Mgowo Gziki Przydwórz Sosnówka Makswałd	a) Jan Neumann Król. Nowawieś b) Jan Grzeszewski Król. Nowawieś
13.	**Piwnice** Piwnice Jaworze Osieczek	a) Robert Rozwadowski Piwnice b) Władysław Jaranowski Osieczek
14.	**Płużnica** Płużnica Bartoszewice Orłowo Ostrowo	a) Zawadzki Płużnica b) Feliks Grzela
15.	**Radowiska** Radowiska Wielk. Radowiska Małe maj. Radowiska Małe gmina Bożepole Za-Radowiska	a) Dembski Wielkie Radowiska b) Kołpacki W. Radowiska
16.	**Rychnowo** Rychnowo gmina Orzechowo Srebrniki Rychnowo wieś Nowydwór Mlewiec Mlewo Nowy Mlewiec Węgorzyn	a) Kwiatkowski nauczyciel Orzechowo b) Wilczewski Srebrniki
17.	**Ryńsk** Ryńsk Ludowice Czystochleb Orzechówko Nielub	a) Kasyna nauczyciel Ludowice b) Herzog Ludowice
18.	**Szychowo** Sierakowo Pływaczewo Zieleń Za-Zieleń Stary Zieleń	a) Ambroszkiewicz Zieleń b) Niewiada nauczyciel Bielsk

XV. Wykaz taksatorów bydła i koni.

Nr. bież.	Obwód wójtostwa	Taksatorzy do stwierdzenia wartości bydła zabitego wskutek zakaźnych chorób
	a) miasta	
1.	Wąbrzeźno	Piotrowski, rolnik, Wąbrzeźno Manikowski, rolnik, Wąbrzeźno Jaranowski, rolnik, Wąbrzeźno
2.	Golub	Daranowski, kupiec, Golub Prabucki, właść. maj., Nowawieś Jabłoński, rolnik, Nowawieś
3.	Kowalewo	Kłosowski Jan, rolnik, Kowalewo Wojciechowski, rolnik, Kowalewo Jankowski Jan. rolnik, Kowalewo
	b) gminy	
4.	Jarantowice	Piotrowski, rolnik, Wąbrzeźno Jaranowski, rolnik, Wąbrzeźno
5.	Stanisławki	Manikowski, rolnik, Wąbrzeźno
6.	Frydrychowo	Ciesielski, kupiec, Wąbrzeźno Ruszkowski, dzierżawca, Pluskowęsy Krantz, rolnik, Borówno
7.	Pr. Łąka	Górski, właść. maj., Szewa Karczewski, dyrektor dóbr, Wielkołąka Krantz. rolnik, Borówno
8.	Konstancjewo	Sztyler. posiedziciel, Hamer Krajewski, rolnik, Mokrylas Śliwiński, rolnik, Sortyka
9.	Rychnowo	Antkiewicz Fr., posiedziciel, Mlewo Osiński Ignacy, posiedziciel, Rychnowo Kuźmiński, posiedziciel, Nowy Mlewiec
10.	Piwnice	Grove Jan. posiedziciel, Piwnice Gajtkowski, posiedziciel, Piwnice Rozwadowski, posiedziciel, Osieczek
11.	Szychowo	Budniewski. posiedziciel, Łądy Kowalski, dzierżawca, Gapa Maternicki, posiedziciel, Srebrniki
12.	Chełmonie	Beyger, posiedziciel, Elgiszewo Golusiński, posiedziciel, Chełmonie Witkowski, posiedziciel, Chełmonie
13.	Stary Zieleń	Bogalecki, posiedziciel, Zieleń Minetty. posiedziciel, Pływaczewo Waligórski, posiedziciel, Stary Zieleń
14.	Lipnica	Jaranowski I., posiedziciel, Łobdowo Wrzesiński, posiedziciel, Kurkocin Spitza, posiedziciel, Łobdowo
15.	Książki	Kurzyński, posiedziciel, Brudzawki Taczanowski. dzierżawca. Zaskocz Chrzanowski, dzierżawca. Sitno

Wykaz taksatorów bydła i koni.

Nr. bież.	Obwód wójtostwa	Taksatorzy do stwierdzenia wartości bydła zabitego wskutek zakaźnych chorób.
16.	Łopatki	Chojnicki Fr., posiedziciel, Frydrychowo Chojnacki, posiedziciel, Myśliwiec Chrzanowski, dzierżawca, Sitno
17.	Podz. Golubski	Grzemski, posiedziciel, Galczewo Kozłowski, posiedziciel, Sokoligóra Balcerowicz, posiedziciel, Lisewo
18.	Kr. Nowawieś	Buszczyński, posiedziciel, Mgowo Dygasiewicz, posiedziciel, Król. Nowawieś Witkowski, posiedziciel, Król. Nowawieś
19.	Płużnica	Paczkowski, posiedziciel, Ostrowo Ks. Prob. Dekowski, Płużnica Nawacki administrator, Orłowo
20.	Przydwórz	Siudowski, posiedziciel, Trzciano Kwiatkowski, posiedziciel, Trzciano Cyliński, posiedziciel, Orzechowo
21.	Dębowałąka	Makowski, posiedziciel, Dębowałąka Zuckermann, posiedziciel, Piwnice Jaranowski II., posiedziciel, Łobdowo
22.	Wielk. Radowiska	Wiśniewski, posiedz., Wielk. Radowiska Szczepanowski, posiedz., W. Radowiska Wilamowski, dzierżawca, Małe Radowiska
23.	Ostrowite	Kentzer, posiedziciel, Ostrowite Skibicki, posiedziciel, Krążno Jerzykowski, posiedziciel, Gajewo
24.	Ryńsk	Chylarecki, posiedziciel, Makswałd
25.	Nielub	Sojecki, posiedziciel, Orzechowo
26.	Niedźwiedź	Masiak, posiedziciel, Niedźwiedź Grzeszewski, posiedziciel, Niedźwiedź Dąbski, posiedziciel, Wałycz.

XVI. Członkowie Sejmiku Wojewódzkiego:

1) Starosta Dr. Szczepański Wąbrzeźno
2) Ks. senator Bolt Srebrniki
3) Burmistrz Bobowski Wąbrzeźno

XVII. Członkowie Pomorskiej Izby Rolniczej:

1) Józef Karczewski, dyrektor dóbr w Wielkołące
2) Franciszek Piotrowski, rolnik, w Wąbrzeźnie

XVIII. Opieka nad osobami, które ulokowane są w Zakładach Krajowych.

Na mocy ustawy z dnia 11 lipca 1891 dotyczącej umieszczenia w Zakładach Krajowych osób potrzebujących opieki zobowiązany jest powiat opłacać 2/3, a związki ubogich 1/3 kosztów utrzymania za każdego chorego z powiatu

Obecnie wynoszą koszta utrzymania jednej osoby 750. — dziennie, z czego powiat opłaca 500 mk., związek ubogich 250.— mk.

W Zakładach Krajowych w dniu 31. 12. 1922 znajdowało się:

a) w zakładzie psychjatrycznym w Świeciu 17
b) „ „ „ w Kocborowie 2
c) „ „ „ w Wejherowie 1
20 osób.

Chorzy pochodzą:

z Wąbrzeźna 6
z Golubia 5
z Bożegopola 1
z Małych Radowisk 1
z Niedźwiedzia 1
z Chełmonia 1
z Książek 3
z Podzamku Golubskiego . . . 1
z Trzciana 1
razem 20 osób jak powyżej.

XIX. Administracja Przytułku Starców.

Zbudowany z funduszów pow. w roku 1912 gmach „Przytułek Starców“ został przeznaczony na przytulisko dla starców. Bezpośrednią opiekę nad starcami wykonują w Przytułku Starców cztery siostry miłosierdzia z zakładu „Zgromadzenia Służebniczek Najśw. Marji Panny“ w Pleszewie.

Obecnie znajduje się w Przytułku Starców 9 mężczyzn i 15 kobiet.

Koszta utrzymania wynoszą obecnie za osobę 20 000 marek miesięcznie.

W roku 1919/20 było	dochodu	12 077,—	marek
	rozchodu	31 117,74	„
	niedoboru	19 040,74	„
W roku 1920/21 było	dochodu	18 846,60	marek
	rozchodu	263 314,77	„
	niedoboru	244 846,17	„
W roku 1921 było	dochodu	31 115,40	marek
	rozchodu	717 041,65	„
	niedoboru	685 926,25	„
W roku 1922 było	dochodu	134 025,—	marek
	rozchodu	6 173 223,80	„
	niedoboru	6 039 198,80	„

Zaznaczyć należy, że Wydział Powiatowy z góry przewidywał niedobór w administracji Przytułku Starców i uważa niedobór jako dodatek powiatowy do kosztów utrzymania starców, za których płacą odnośne związki ubogich powiatu stosunkowo małe kwoty. W roku 1922 przeprowadzono remont budynku, co spowodowało znaczne wydatki, a z tem samem niedobór w wysokości 6 039 198,80 mk.

Z powyżej wymienionych czterech sióstr miłosierdzia, dwie tylko przeznaczone są dla Przytułku Starców. Trzecia siostra tak zwana „pielęgnarka“, przeznaczona jest dla chorych miasta Wąbrzeźna, czwarta zaś „ochroniarka“ prowadzi ochronę, do której obecnie uczęszcza około 50 dzieci z miasta Wąbrzeźna.

XX. Gmachy powiatowe.

Powiat posiada następujące gmachy:

a) Gmach położony przy ulicy Wolności nr. 54, w którym mieszczą się biura Starostwa, Wydziału Pow. i mieszkanie p. Starosty.

b) Gmach położony przy ulicy Wolności nr. 57, w którym mieszczą się biura Wydziału Powiatowego, budownictwa pow. oficera efidencyjnego i mieszkanie dla naczelnego sekretarza Wydziału Powiatowego.

c) Gmach położony przy ulicy Wolności nr. 55, w którym się mieści ochrona. W domu tym urządza w najkrótszym czasie Pow. Rada Opieki Społecznej „Poradnię dla matek“ i „Kroplę mleka“.

Dom powyższy został zakupiony mocą uchwały Sejmiku Pow. z dnia 17. 10. 1922 r. od Otylje Ziemer w Wąbrzeźnie.

d) Dom położony przy ulicy Wolności nr. 53, w którym mieszczą się dwa pomieszkania wydzierżawione dwom posterunkowym Policji Państwowej.

e) Dom położony w Golubiu zakupiony został od p. Cohna w Golubiu mocą uchwały Sejmiku Pow. z dnia 17. 10. 1922 r.

Wydział Powiatowy wydzierżawił dom ten Okręgowej Komendzie Policji Państwowej na jeden rok dla posterunkowych i kancelarji posterunku.

XXI. Koleje.

A. Kolejka powiatowa.

Kolejka powiatowa łączy miasto Wąbrzeźno z głównym dworcem kolei państwowej. Długość kolejki wynosi 3 klmtr. Ruch na kolejce prowadzi Ostdeutsche Eisenbahngesellschaft w Królewcu, ponieważ w Polsce niema dotychczas towarzystwa, któreby trudniło się podobnem przedsiębiorstwem.

Dla braku prądu, którego dostarcza elektrownia miejska w Wąbrzeźnie, zarząd kolejki zmuszony jest do ograniczenia ruchu kolejki. Obecnie podtrzymuje się tylko ruch osobowy dla tych samych powodów.

Zestawienie dochodów i rozchodów w roku 1919 do 30. 10. 1922 r.

	w roku 1919/20 w mk. niemiec.	1920/21	1921/22	1922 do 1. 10
		w markach polskich		
a) dochód	91,890,—	393,533,11	4,413,375,97	10,974,892,82
b) rozchód	85,311,—	579,893,36	4,422,207,50	9,954,953,16
nadwyżka	6,579,—	. . . .	. . . .	1,019,939,60
niedobór	—,—,—	186,360,25	8,831,53	. . . .

B. Kolejka Chełmża — Mełno.

Ruch kolejki Chełmża — Mełno, która przecina skrawek zachodniej części powiatu prowadzi obecnie Dyrekcja kolei Państwowych w Gdańsku.

Kolejka ta jest spółką akcyjną, w której udział biorą powiaty Wąbrzeźno, Toruń, Chełmno i Grudziądz, nadal prowincja Zachodnio-pruska i fiskus pruski, udział nasz wynosi marek 141,000,—

XXII. Sprawozdanie Pow. Kasy Oszczędności za rok 1919—1920—1921.

(Sprawozdanie za rok 1922 nie jest jeszcze ukończone).

		1919 mk.	1919 f.	1920 mk.	1920 f.	1921 mk.	1921 f.
Stan wkładów oszczędnościowych wynosił	1918						
z końcem roku	1919	5,435,793	88				
	1920			4,663,667	53		
	1921					11.266,201	64
Przyjęto na książeczki depozytowe w roku	1919	4,387,833	39				
	1920			9,668,958	15		
	1921					22,273,484	29
Dopisano procentów w roku	1919	124,950	72				
	1920			173,977	22		
	1921					441,646	89
Razem		9,948,577	99	14,606,602	90	33,981,332	82
Wypłacono kapitału i procentów w roku	1919	5,284,910	46				
	1920			3,240,401	26		
	1921					14,647,543	35
Stan wkładów wynosił z końcem roku:		4,663.667	53	11,266,201	64	19,333,789	47
Fundusz rezerwowy wynosił w roku:		255,107	76	178,719	16	1,755,169	—
Kapitał kasy ulokowano:							
1) w pożyczkach hipotecznych		2,547,011	05	2,224.551	05	2,036,591	05
2) „ „ na weksel		38,303	39	520	—	300,120	—
3) „ „ na rewers dla osób pr.		174,270	16	112,650	—	160,132	50
4) „ „ „ „ „ gmin		328,017	29	3,744,201	02	14,173,424	89
5) w papierach wartościowych według wartości bilansowej . .		2,200,401	58	1.862,173	78	1,755,169	—
Razem		5,288,003	47	7,944.095	85	18,425,437	44

XXIII. Dług i majątek powiatowy.

A. Długi.

L. b.	Wierzyciel	Pierwotny mk.	f.	Dług z końcem r. 1920/21 mk.	f.	z końcem roku 1921 mk.	f.	z końcem roku 1922 mk.	f.
1.	Pożyczka przejęta od powiatu toruńskiego	64,432	12	22,032	10	19,453	66	17,003	47
2.	Schlesische Bodenkredit Aktienbank Breslau	450,000	—	252,292	55	240,872	79	229,053	34
3.	Preussische Rentenversicherungsanstalt Berlin	500,000	—	183,111	57	161,027	75	137,080	21
4.	Preussische Rentenversicherungsanstalt Berlin	300,000	—	232,545	85	226,847	65	220,997	70
5.	Preussische Centralbodenkredit A. G. Berlin	80,000	—	46,218	20	42,782	40	38,814	80
6.	Landesversicherungsanstalt f. Westpreussen Danzig	300,000	—	275,363	13	269,822	80	264,058	65
7.	Landesversicherungsanstalt f. Westpreussen Danzig	100,000	—	81,318	37	79,650	04	77,992	81
8.	Pow. Kasa Oszczędności w Wąbrzeźnie	39,500	—	11,300	—	11,300	—	11,300	—
9.	dto	31,500	—	23,500	—	22,500	—	21,500	—
10.	dto	17,000	—	14,970	59	14,629	34	14,273	59
11.	dto (pożycz. hip.	24,000	—	24,000	—	24,000	—	24,000	—
12.	dto	88,000	—	82,601	20	79,718	25	76,705	57
13.	Preussische Centralbodenkredit A. G. Berlin	800,000	—	762,448	30	762,448	30	762,448	30
	Razem	2,794,423	12	2.011,701	86	1,955,052	98	1.895,228	44

B. Majątek
(na końcu roku 1922)

A. Akcje.

1. Akcje kolejki Chełmża — Mełno . . . 141.000,—
2. Akcje Banku Komunalnego w Warszawie . . . 10,000,—
3. Akcje Pom. Fabryki kapeluszy w Wąbrzeźnie . . . 10.000,000,—

B. Fundusze i depozyta:

1. Fundusz umorzenia długów:
   5 proc. pożyczka państwowa z roku 1920 . . . 30.000, —
   depozyt nr. 4215 . . . 4.397,22 — 34,397,22
2. Fundusz na powiększenie Pow. Szpitala Johanitów:
   5 proc. polska pożyczka państwowa . . . 33,700,—
   depozyt nr. 5917 . . . 4.450,82 — 38.150,82
3. Fundusz „Przytułek Starców"
   5 proc. polska pożyczka państwowa . . . 12,500,—
   depozyt nr. 11920 . . . 1,979,26 — 14.479,26
4. Fundusz „Osady robotnicze":
   5 proc. pożyczka państwowa z roku 1920 . . . 6.500,—
   depozyt nr. 8822 . . . 1.137,87 — 7,637,87
5. Depozyt nr. 15971 „Fundusz ubezpieczeniowy od odpowiedzialności prawno cywilnej powiatowej kolejki elektrycznej w Wąbrzeźnie . . . 100,000,—
6. „Elektryfikacja powiatu":
   5 proc. polska pożyczka państwowa z roku 1920 . . 683,500,—
   depozyt w Banku Pow. w Wąbrzeźnie . . . 27.365,— — 710,855,—
7. Depozyt nr. 14159 „Pow. Kolejka elektr. w Wąbrzeźnie . . . 1.840,08
8. $3^{1}/_{2}$ proc. Preussische Consols deponowane w Handelsgesellschaft w Berlinie na konto nr. 30029 . . . 10,000,—
9. Fundusz obrotowy . . . 500,000,—

Razem: 11.568.370,25

C. Nieruchomości:

1. Starostwo — gmach I. . . . 70,000,000,—
2. „ — gmach II. . . . 20,000,000,—
3. Przytułek Starców . . . 30,000,000,—
4. Nieruchomość pow. przy ul. Wolności nr. 53 (dom nabyty od p. Hagenaua) 8,000,000,—
5. Nieruchomość pow. przy ulicy Wolności nr. 55 (dom nabyty od Otylje Ziemer) . . . 15,000,000,—
6. Nieruchomość pow. w Golubiu (dom nabyty od p. Cohna w Golubiu 12,000,000,—
7. Parcela położona przy dworcu miejskim w Kowalewie wielkości 35.81 arów (Kowalewo tom IX. karta 235 i tom IV karta 186) . . . 800,000,—
8. 6 parcel położonych przy torze kolejki pow. á 900,000,— . . . 5,400,000,—

Razem: 161.200,000,—

D. Ruchomości:

1. Samochód . . . 10.000,000,—
2. konie . . . 4.000,000,—
3. uprząż robocza i wyjazdowa . . . 800,000,—
4. wóz roboczy . . . 500,000,—
5. pojazd . . . 1.000,000,—
6. walec parowy do wałowania szos z warsztatem i dwoma beczkowozami 10.000.000,—
7. Dwa walce konne . . . 1.000,000,—
8. 5. wag do ważenia wozów na dworcach w Wąbrzeźnie, Książkach, Kowalewie, Golubiu i Wrockach á 200,000 . . . 10,000,000,—

Razem: 37.300.000,—

Zestawienie majątku powiatowego.

A	Akcje	
B.	Fundusze i depozyta	11,568,370,25
C.	Nieruchomości	161,200,000.—
D.	Ruchomości	37,300,000,—
	Razem	210.068,370,—

XXIV. Powiatowa Rada Opieki Społecznej.

Powiatowa Rada Opieki Społecznej została założona w powiecie wąbrzeskim dnia 6. 11. 1920. W skład zarządu P. R. O. Sp. wchodzą osoby wybrane ze wszystkich stanów bez różniczy narodowości i wyznania. W myśl § 3 ustaw dla Powiatowej Rady Opieki Społecznej wybrano jako organ wykonawczy Powiatowy Wydział Rady Opieki Społecznej, do którego należą:

p. Starosta Dr. Szczepański jako przewodniczący,
p. Franciszek Balcerski, kupiec i sędzia pokoju z Wąbrzeźna, jako zastępca,
p. Naczelny Sekr. Wydz. Powiat. Leon Schwarz z Wąbrzeźna, jako sekretarz,
p. Mieczysław Jezierski kupiec. z Wąbrzeźna jako jego zastępca,
pani Adela Łukiewska, przewodnicząca miejscowego towarzyst. św. Wincentego à Paulo z Wąbrzeźna, jako skarbniczka.

Dotychczasowa praca i działalność Powiatowej Rady Opieki Społecznej przedstawia się w głównych zarysach, jak następuje:

Rok 1920.

Działalność Wydziału Powiatowej R. O. Sp. nie wyszła w roku 1920 poza ramy pracy organizacyjnej. Jako wynik tej pracy zarejestrować należy pomiędzy innemi założenie Miejscowych Rad Opieki Społecznej przy każdem Wojtostwie. Przewodniczącym Miejscowej Rady Opieki Społecznej jest każdorazowy wójt. Za szczególnem staraniem p. starościny Drowej Szczepańskiej, członkini P. R. O. Sp. i za współpracą sekr. wydz. pow. Józefa Kurzyńskiego z Wąbrzeźna uruchomiono dla biednych miasta Wąbrzeźna Kuchnię Ludową. Obiadów wydano wówczas:

1579 bezpłatnie,
3041 za cenę 2 mk. za każdy obiad. —

Rok 1921.

W myśl okólnika Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego z dnia 20. 8. 1921 przystąpił Wydz. Pow. R. O. Sp. do wyboru kierownika Powiatowej R. O. Sp. Wybrano jako takiego naczelnego sekr. wydz. Pow. p. Leona Schwarza z Wąbrzeźna, w urzędzie pobocznym bez osobnego wynagrodzenia. Po inwazji bolszewickiej zaczęli wracać do domu ochotnicy naszej armji i inwalidzi. Większa część tych ludzi domagała się przyjęcia na posady urzędnicze. Z powodu tych ogłoszeń często przychodziły całe tłumy ludzi i domagały się natarczywie uwzględnienia rzekomo im przez władze wojskowe przyrzeczonych posad urzędniczych — rozszerzył się zakres pracy P. R. O. Sp. znacznie. Większa część zgłaszających się kandydatów nie posiadała kwalifikacji nawet na niższe posady urzędnicze. O ile zgłaszający się byli rzemieślnikami, starała się Pow. R. O. Sp. skierować tych kandydatów do warsztatów przemysłowych. Natomiast, gdy ochotnik, lub inwalida należał do kategorji robotników niewykwalifikowanych sprawiały wnioski tych petentów znaczne trudności. W każdym razie udało się P. R. O. Sp. wystarać się o kilkanaście niższych posad urzędniczych dla inwalidów i ochotników. Na kurs urzędników, który otworzyła Wojewódzka Rada Opieki Społecznej przekazano z powiatu wąbrzeskiego 12 inwalidów. Stosownie do rozporządzenia Woj. R. O. Sp. sporządzono spis wszystkich bibljotek, znajdujących się w powiecie. W czerwcu 1921 r. urządzono dzień inwalidy polskiego. Subskrybowano razem 57 sztuk akcji po 500,00 marek na rzecz Pomorskiego Towarzystwa Pomoc Inwalidom. Powiatowa Rada Opieki Społecznej odebrała wskutek usilnych starań od Urzędu Rozdzielczego przy Wydziale Aprowizacji Woj. Pom. w Toruniu większą ilość płótna (neslu). — Celem poparcia Tow. św. Wincentego à Paulo w Wąbrzeźnie przy urządzeniu gwiazdki dla ubogich z Wąbrzeźna wyznaczono dla wymienionego towarzystwa 129 mtr. płótna za połowę ceny. Z wzmiankowanego neslu udziela P. R. O. Sp. dziś jeszcze dla niemowląt (nieślubnych) koniecznie potrzebną bieliznę. Jako doroczną składkę na rzecz P. R. O. Sp. zebrano 54466,99 mk., którą to sumę przekazano Woj. R. O. Sp. Na rzecz Towarzystwa „Ratujcie Dzieci" zebrano 9585.— marek i 4800.— marek razem 14385.— marek, którą to sumę przekazano Woj. R. O. P. W czasie od 15. 11. 21 do 7. 4. 22 prowadziła P. R. O. Sp. własnym kosztem kuchnię ludową. Obiadów wydano:

9996 bezpłatnie, a
6421 za opłatą 4 mk. za obiad.

W październiku 1921 r. założył p. Józef Bakaniewicz spółkę wyrobów mebli koszykowych. Ponieważ owa spółka zobowiązała się zatrudniać i wykwalifikowywać inwalidów w koszykarstwie, udzieliła jej Pow. R. O. Sp. pożyczki mk. 60000.— oraz wyjednała dalszą pożyczkę mk. 60000.— od Woj. R. O. Sp. Udzielone pożyczki zostały w międzyczasie przez p. Bakaniewicza spłacone.

Rok 1922.

Rok 1922 rozpoczęła P. R. O. Sp. pracą koło zbierania składek na rzecz komitetu „Pomoc Jeńcom". Zebrano razem 29619,00 mk. i odesłano tą sumę do Woj. R. O. Sp.

Ze względu na wciąż wzrastającą drożyznę, a zwłaszcza węgla i drzewa przystąpiła P. R. O. Sp. w lecie 1922 r. do eksploatacji torfu na rachunek własny. P. R. O. Sp. zdołała spowodować dwóch gospodarzy z Orzechówka do bezpłatnego oddania terenu eksploatacyjnego, a sąsiednie wsie do bezpłatnego dostarczenia podwód. — Wydobyto i zwieziono do składnicy w Wąbrzeźnie razem 140 sążni torfu. Torf ten służy głównie dla zaopatrzenia kuchni ludowej w potrzebny opał. Akcja eksploatacji torfu udała się znakomicie. Bezrobocie panujące w tutejszym powiecie szczególnie w mieście Wąbrzeźnie spowodowało znaczną liczbę bezrobotnych do szukania pracy we Francji. W nieomal wszystkich wypadkach musieli robotnicy udający się do Francji pozostawić swoje rodziny bez środków do życia, a sami nie mieli możności nabycia przepisanej ilości żywności na podróż do Poznania. Aby uśmierzyć nędzę tych ludzi, zajęła się nimi P. R. O. Sp. w ten sposób, że udzielała robotnikom, udającym się do Francji jednorazowego wsparcie gotówkowego celem nabycia żywności, a zostającej w domu rodzinie, skoro udowodniła że żywiciel udał się rzeczywiście na pracę do Francji, także jednorazowe wsparcie w naturaljach i gotówce. Zwykle udzielano mężowi mk. 5000.— a rodzinie 10 funtów grochu, 5 funtów kaszy, 2 funty kaszki pszennej, 2 funty kaszki kukurydzanej, 3 funty cukru, 5 funtów marmelady i mk. 2000.— w gotówce. Wsparcie to udzielano ze zastrzeżeniem późniejszego zwrotu pieniędzy, które robotnicy pracujący we Francji przesyłać mieli swoim rodzinom. Spłatę udzielonego wsparcia ubezpieczono w ten sposób, że każda osoba odbierająca wsparcie wystosowała do Urzędu Pocztowego prośbę o niewypłacenie przesyłanych pieniędzy z Francji bez poprzedniego uwiadomienia P. R. O. Sp. Pomimo, że niektórzy robotnicy przesyłali pieniędze z Francji nie pocztą, lecz za pomocą przekazów bankowych, uiścili się wszyscy, którzy w pierwszej partji udali się do Francji ze swego długu W. P. R. O. Sp. Udzielono w ten sposób wsparcie 35 rodzinom.

Za wstawieniem się p. Starosty Dr. Szczepańskiego nabył powiat na rzecz P. R. O. Sp. obszerną kamienicę celem uruchomienia ochronki, stacji i ambulatorjum dla dzieci, sierocińca i żłóbka. Dotychczas zdołała P. R. O. Sp. umieścić w tym domu ochronkę, składającą się jednej z salki, jednego większego pokoju, jednego pódwórza i cienistego ogrodu dla odbywania ćwiczeń w porze latowej. Za staraniem P. R. O. Sp. przejęła tutejsza parafja katolicka nad tą ochronką patronat. Koszta utrzymania ochronki płacą parafja katolicka i P. R. O. Sp. po połowie.

W październiku 1922 r. zajęła się P. R. O. Sp. tutejszemi towarzystwami młodzieży polskiej. Na tem polu włożył przez kilka lat wiele wysiłku i pracy ksiądz wikary Paweł Wilemski dawniej w Wąbrzeźnie obecnie w Chełmży mieszkający oraz syn tutejszego mistrza malarskiego Stanczewskiego p. Józef Stanczewski z Wąbrzeźna, obecnie zakonnik w Kurytyba (Brazylja). Brak było jednak temu ruchowi wśród młodzieży polskiej właśnie w ostatnim czasie pracy skoordynowanej, co było też prawdopodobnie powodem pewnych niedomagań, do których zaliczyć można pomiędzy innemi dzielenie się młodzieży na kilka obozów. P. R. O. Sp. wszczęła akcję zjednoczenia zwaśnionych obozów i wogóle zreorganizowania istniejących organizacji. Ochotnego współpracownika w tej oczywiście trudnej pracy znalazła P. R. O. Sp. w osobie księdza Zyndy, prefekta gimnazjalnego

w Wąbrzeźnie, któremu udało się w stosunkowo krótkim czasie złączyć dwa większe towarzystwa młodzieży w jedno towarzystwo pod nazwą „Gotów". Księdza prefekta Żyndę wybrano patronem tego towarzystwa. Celem umożliwienia temu towarzystwu intenzywniejszej pracy, urządzono dla jego zarządu stałe biuro, które zostało uruchomione w domu nabytym przez powiat na rzecz P. R. O. Sp.

Wielkie staranie rozwinęła P. R. O. Sp. celem uruchomienia stacji (Kropla Mleka) i ambulatorjum dla chorych dzieci. Narzędzia lekarskie, butelki do mleka itd. zostały przygotowane. Stoi jednak na razie uruchomieniu tej instytucji na przeszkodzie brak odpowiedniego lokalu. Mieszkanie w domu P. R. O. Sp. nadające się na ten cel, zajmuje lokatorka, której nie można było dotychczas usunąć. —

Z okazji przyjęcia dzieci do pierwszej Komunji św. obdarzono za inicjatywą P. R. O. Sp. 23 ubogich dzieci w sposób praktyczny kompletnie w ubranie, bieliznę i obuwie. Akcję tą przeprowadziła P. R. O. Sp. wspólnie z Towarzystwem św. Wincentego á Paulo w Wąbrzeźnie. Koszta podzielono w ten sposób, że przejęła na siebie 2/3 P. R. O. Sp. a 1/3 Towarzystwo św. Wincentego á Paulo.

Stosownie do wskazówek Woj. R. O. Sp. zajęła się P. R. O. Sp. kwestją zakładania kuchni dla dzieci szkolnych celem dożywiania ich przygotowano tę sprawę tak daleko, że będzie można przypuszczalnie otworzyć tę kuchnię około 15. lutego br.

Za wstawieniem się p. Starosty Dr. Szczepańskiego wyznaczył Wydz. Pow. celem obdarzenia gwiazdką wdów, sierót i inwalidów z powiatu wąbrzeskiego mk. 6 000 000.— Przeprowadzenie tej akcji powierzono P. R. O. Sp. Program obdarzenia gwiazdkowego ustanowiono w porozumieniu z duchowieństwem, władzani miejscowemi i towarzystwami dobroczynnemi z wspomnianej sumy przeznaczono:

a) dla Magistratu w Wąbrzeźnie, celem urządzenia gwiazdki ubogim 500 000 mk.
b) dla Towarzystwa Inwalidów w Wąbrzeźnie 500 000 mk.
c) dla Towarzystwa św. Wincentego á Paulo 1 000 000 marek celem urządzenia gwiazdki w szerszej mierze jak dotąd.
d) na miasto Golub 1 500 000 mk.
e) na miasto Kowalewo 1 500 000 mk.
f) resztę na kilka wsi w powiecie, w których znajduje się znaczniejsza liczba bezrobotnych, wdów i sierot.

Oprócz tego udzieliła P. S. O. Sp. pomocy ubogim starcom i staruszkom, którymi się opiekuje Tow. św. Wincetnego á Paulo z reguły, w ten sposób, że dostarczyło temu towarzystwu bezpłatnie 68 mtr. neslu i przejęło połowę kosztów za nabyte drewniaki, mąkę i słoninę.

Klasztor Sióstr Niepokal. w Dębowejłące uruchomił przy klasztorze szkołę prywatną dla dzieci przychodnich z wsi sąsiedzkich. Na nabycie ławek szkolnych ofiarowała P. R. O. Sp. wymienionemu klasztorowi we wrześniu 1922 r. 100 000 mk. Ponieważ szkoła prywatna okazała się za mała, przystępują Siostry Niepokal. do powiększenia jej. Na ten cel nabyły Siostry w Wąbrzeźnie większą ilość cegieł. I w tym wypadku przyszła P. R. O. Sp. Siostrom z pomocą. Za jej inicjatywą bowiem został zawiązany komitet, który wziął sobie za zadanie zwiezienia do Dębowejłąki wzmiankowanych cegieł bezpłatnie. —

Akcja wszczęta w ubiegłem lecie za inicjatywą Wojewódzkiego Urzędu Zdrowia, celem umieszczenia ubogich dzieci miejskich u gospodarzy rolnych w czasie wakacji nie osiągnęła pożądanego skutku. Ze wszystkich stron powiatu wpływały pisma z nadmienieniem, że dzieci przyjąć nie można.

Akuszerkom w powiecie udzielono z zapasów P. R. O. Sp. po 6 mtr. neslu za cenę przystępną celem skompletowania ich ubrania zawodowego.

Na rzecz bursy dla akademików pomorskich zebrała P. R. O. Sp. we wrześniu 1922 r. składek razem 39 000 marek.

W kuchni ludowej uruchomionej przez P. R. O. Sp. dla najbiedniejszych miasta Wąbrzeźna wydano począwszy od 1. 11. do 31. 12. 1922 r. razem 7412 obiadów.

P. R. O. Sp. zajęła się gorliwie sprawą opieki nad reemigrantami z Niemiec. Na razie jest jej najważniejszem zadaniem wyposrodkowanie wolnych mieszkań i wolnych warsztatów pracy dla wracających do kraju reemigrantów. Dotychczasowe zabiegi miały zadawalający rezultat. Do Komitetu Reemigracyjnego w Toruniu należy p. Starosta Dr. Szczepański, a przedstawicielem Pomorskiego Twa. Opieki nad Reemigrantami z Niemiec został mianowany na powiat wąbrzeski p. naczelny sekretarz Wydziału Powiatowego Leon Schwarz z Wąbrzeźna. —

Doroczna składka na rzecz P. R. O. Sp. wynosi po potrąceniu kwot należących do Miejscowych Rad Opieki Społecz. marek 248 557.00 z tej sumy przekazano mk. 124 278,50. Wojewódzkiej Radzie Opieki Społecznej.

Wydział Powiatowy
Starosta
Dr. Szczepański.

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA W TORUNIU
W. 2166/51

Biblioteka Główna UMK
300020829853